

վերջապէս կը հասնի այն օրը, յորում փոքր սարդերը, որ գրէթէ միշտ 200 հատ կ'ըլլան, դուրս կ'հլնեն, և անմիջապէս կը ցատկեն իրենց մօր կռնակը. հոն իրենք գիրենք անշարժ կը բռնեն՝ մին միւսը սեղմած, և մայրը համբերութեամբ զիրենց ամէն տեղ կը փոխադրէ. այս իրեն բեռնակրութիւնը կը տևէ 6—7 օր:

Որքան որ մայրական սէրը սաստիկ կը տեսնենք իր ձագերուն հանդէպ, այնքան ալ վայրագ է ամուսնական սէրը այս փոքր կենդանեաց մէջ. այնպէս որ էգը, ամուսնութենէ անմիջապէս վերջ, կ'ուտէ իր ամուսինը. սակայն այս դէպքս միշտ չի պատահիր, որովհետեւ բոլոր այն ժամանակը որ սարդերը միասին կ'անցընեն, նախ խոզակին մէջ և ապա իրենց մօր կռնակը, ուտելու նիւթ չեն ստնուր, որովհետեւ մայրերնին իրենց կերակուր կը հայթայթէ և երբ բաւական մեծնան կը բաժնուին և իւրաքանչիւրը կղզիացեալ իրեն ուստային մէջ իրենց զիրենք կը հագնան: Սարդերու այս զագանային սովորովթ մեծ պէտք չէ համարել, քանի որ կը տեսնենք բոլոր կենդանիները, և մասնաւորապէս մսակերները, որ մերձաւոր տեսակները, նաև միևնոյն տեսակի պատկանողները զիրար կը գիշատեն երբ կը տեսնեն աւարի պակասութիւնը: Ասոր մէջ սարդերն ալ ուրիշ բան չեն բնոր, բայց եթէ բնական օրէնքին հետեւի: Սարդերը կարծուածէն շատ աւելի ընկերական են. էօթէն Սիմոն վէնէցուէլայի կողմերը ճամբորդութիւն ըրած միջոց երեք տեսակ սարդերու վրայ մասնաւոր ուշադրութիւնը դարձուց, և իրեն յօդուածին մէջ կը գրէ. « Իւրաքանչիւր անհատ ունի իրեն համար կղզիացեալ հիւսուած մը. ուսկից որ սորդութիւն կ'ընէ իրեն համար, ձուածելու ժամանակ մի քանի էգեր կը միանան խոշոր մացառի մը վրայ, կը փակուին խոշոր խոզակի մը մէջ, և հոն փոքր խոզակներ շնեկով կը դնեն հաւկթմին»:

Սակայն այս ընկերական բնազդուը դեռ աւելի ծաղկած է Anelosimo sociolis կոչուած սարդերուն մէջ, որոնք

քանի մը հարիւրներ և երբեմն հազարներ կը պատեն խահուէի ամբողջական տունը, և Սյա հիւսուածին ներքին կողմը կը գտնուին կանոնաւոր ձեւերով անըրպետներ որոց մէջ կ'ապրին ահագին ընկերութիւն մը սարդերու: ասոնց կը միանան, և կը հիւսնեն ահագին ուստայն մը, որուն կեդրոնը քիչ մը աւելի խիտ, ուր միայն արունները կը կենան, իսկ էգերը ասոնց շուրջը, իսկ երբ թոչուն մը պատահմամբ մէջէն անցնի և ուստայնը փնտռէ, շուտով սարդերու խումբ մը կը վազեն՝ փնտաւած տեղերը նորոգելու:

Չուերը հիւսածին կեդրոնը կը զետեղեն մին միւսէն քիչ մը հեռու, և իւրաքանչիւրը իրեն խոզակին պահպանութեանը կը նայի. ասոնց խոզակը այլանդակ ձեւ մը ունի. այնպէս որ թոչունները անցած ժամանակ բուսական կտոր մը կարծելով չեն ուտեր. իսկ եթէ զտնային ներքին պարունակութիւնը զանց պիտի չընէին ուտելու:

Տեսանք թէ այս սարդերու մէջ ի՞նչ տեսակ ընկերական միութիւն կայ, և թէ փոքր միջատներու վրայ իւր պահանջներ ընկնութիւններ ընելու ըլլանք, դեռ ի՞նչ նորութիւններ կը յայտնուին՝ որ անծանօթ մնացած են: Որչափ որ բանավարութենէ զուրկ են, սակայն ունին իրենք ալ իրենց մէջ մէկ լեզու մը, հասկոցողութիւն մը զոր մարդկայն միտքը դեռ այն աստիճանի մէջ չէ որ ըմբռնէ, իսկ թէ երբ պիտի հասու ըլլայ՝ այդ անծանօթ է:

Հ. ՄՈՎՍԵՍ Ա.

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ

Շուտով լոյս պիտի տեսնէ Բաղմավէպի 11-12 միացեալ հոխ թիւը ամենահետաքրքրական բովանդակութեամբ: